

Justitiedepartementet

Remissvar över betänkandet Bodelning och betänketid – en effektivare process (SOU 2025:121)

Ju2026/00190

Institutet för mänskliga rättigheter (institutet) inkommer härmed med remissvar över betänkandet **Bodelning och betänketid – en effektivare process (SOU 2025:121)**.

Sammanfattning

Institutet välkomnar förslagen om ändringar i äktenskapsbalkens regler om betänketid och bodelningsprocessen som syftar till att dels säkerställa en välfungerande, effektiv och rättssäker ordning för personer som vill separera, och dels motverka ekonomiskt våld. Institutet bedömer att förslagen om att ta bort betänketiden vid skilsmässa, införa förskott av bodelningslott, införa tidsgräns för bodelningsförrättarens uppdrag, samt införa förbättrad ersättningsgaranti har stöd i de mänskliga rättigheterna. Institutet anser, till skillnad från utredningens förslag, att det finns övervägande skäl för att betänketiden även ska tas bort vid skilsmässa i äktenskap där någon av makarna varaktigt bor tillsammans med barn under 16 år som står under den makens vårdnad.

- Institutet **tillstyrker** förslaget att kravet på betänketid när en av makarna motsätter sig skilsmässa ska tas bort.
- Institutet **avstyrker** förslaget att betänketid fortsatt ska gälla i äktenskap där någon av makarna varaktigt bor tillsammans med barn under 16 år som står under den makens vårdnad.
- Institutet **tillstyrker** förslaget om införandet av förskott av bodelningslott.

- Institutet **tillstyrker** förslaget om införandet av en tidsgräns på nio månader för bodelningsförrättarens uppdrag.
- Institutet **tillstyrker** förslaget om förbättrad ersättningsgaranti.
- Institutet **avstår** från att kommentera övriga förslag.

Övergripande synpunkter

Institutet lämnar synpunkter på förslagen med utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna. Vid uttolkningen av dem finns en princip om att äktenskap ska byggas på makarnas fria och fullständiga vilja. Den grundar sig i artikel 23.3 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR). På regional nivå regleras rätten till skydd för privat- och familjeliv samt rätten att ingå äktenskap i artikel 8 och 12 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Institutet är därför positivt inställd till förslag om att ta bort krav på betänketid vid skilsmässa.

Som utredningen påpekar ska enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) barnets bästa alltid sättas i främsta rummet vid beslut och åtgärder som påverkar barn, vilket är fallet i äktenskap där någon av makarna varaktigt bor tillsammans med barn under 16 år som står under den makens vårdnad. Institutet anser dock, vilket även utredningen konstaterar, att frågan om vad som är ett enskilt barns bästa inte har något givet svar. I ett enskilt fall kan en betänketid vara positivt för barnet men i andra fall kan det påverka ett barn negativt. Utredningen anför dock, utan motivering, att en individuell prövning av barnets bästa i varje skillnadsmål inte är möjlig eller lämplig att göra, utan regeln behöver vara allmän. Den drar därefter slutsatsen att det inte framkommit tillräckliga skäl för att föreslå ett fullständigt borttagande av betänketiden.

Institutet gör en annan bedömning och anser att det sammantaget framkommit tillräckliga och övervägande skäl för att ta bort betänketiden i samtliga fall. (Se skälen under 6 Utökade möjligheter till äktenskapsskillnad utan betänketid).

Institutet bedömer att förslagen om förbättrad ersättningsgaranti, införandet av förskott av bodelningslott och införandet av tidsgräns för bodelningsförrättarens uppdrag ger ett starkare skydd för den ekonomiskt svagare maken, samt motverkar ekonomiskt våld. Förslagen är i enlighet med bland annat artikel 6.1 i Europakonventionen avseende tillgång till rättshjälp, artikel 16.c i FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (kvinnorättskonventionen) som fastställer samma rättigheter och skyldigheter för kvinnor och män i äktenskap och dess upplösning, samt Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen), som omfattar ekonomiskt våld.

Synpunkter på vissa av utredningens förslag

6 Utökade möjligheter till äktenskapsskillnad utan betänketid

Förslag att kravet på betänketid ska tas bort när en av makarna motsätter sig skilsmässa

Utredningen har bedömt att det finns övervägande skäl för att ta bort det nuvarande kravet på betänketid när bara den ena maken vill skiljas (där inte någon av makarna varaktigt bor tillsammans med barn under 16 år som står under den makens vårdnad). Ett av skälen är att kravet på betänketid kan upplevas som ett hinder för den som vill skiljas och att det inte helt stämmer överens med grundtanken för äktenskapsbalken – att ett äktenskap ska vara en form för frivillig samlevnad mellan självständiga personer.

Institutet anser att förslaget är i linje med artikel 23.3 i ICCPR som reglerar principen om att äktenskap ska byggas på makarnas fria och fullständiga vilja samt artiklarna 8 och 12 i Europakonventionen som reglerar rätten till skydd för privat- och familjeliv samt rätten att ingå äktenskap.

Institutet **tillstyrker** därför förslaget.

Förslag att betänketid fortsatt ska gälla i äktenskap där någon av makarna varaktigt bor tillsammans med barn under 16 år som står under den makens vårdnad

Som nämnt ovan har utredningen konstaterat att grundtanken är att äktenskap ska vara en form för frivillig samlevnad, vilket även stöds av internationella konventioner om mänskliga rättigheter. Utredningen gör dock bedömningen att om någon av makarna varaktigt bor tillsammans med barn under 16 år, som står under den makens vårdnad, så har det med hänsyn till barnets bästa inte framkommit tillräckliga skäl för att ta bort betänketiden.¹

Utredningen framhåller att huvudsyftet med betänketiden är att undvika förhastade beslut om skilsmässa. Risker för förhastade skilsmässor har i förarbetena dock bedömts som förhållandevis liten, eftersom de flesta makar får antas ha noggrant övervägt ett beslut om äktenskapsskillnad. Betänketiden drabbar därför även den stora majoritet av skilsmässofall där något förhastat beslut inte föreligger. Utredningen menar dock ändå att även en generellt sett liten risk för förhastade beslut bör beaktas och att barns intresse – att äktenskap bryts först efter noggrann eftertanke – bör ges särskild vikt.

Samtidigt konstaterar utredningen att vad som är ett enskilt barns bästa inte har något givet svar. Betänketid är inte nödvändigtvis till fördel för barnet utan kan medföra att ett barn påverkas negativt av det, exempelvis på grund av ovisshet framåt om livssituationen. Utredningen nämner även att forskning visar att barn i en familj ofta tar mindre skada av en skilsmässa i sig, än av de påfrestningar som följer av att förhållandet mellan föräldrarna är dåligt.

Ett annat exempel när ett barn kan påverkas negativt av betänketiden är när det förekommer våld i äktenskapet. Men eftersom det inte gör det i de flesta fallen talar det, enligt utredningen, emot att betänketiden tas bort för alla. Den har därför tittat särskilt på om det bör finnas ett undantag från kravet på betänketid när det förekommit våld i äktenskapet. Utredningen bedömer dock att det finns påtagliga svårigheter med rättssäkerheten av en sådan regel. En undantagsregel

¹ Dock ska en begäran om fullföljd av äktenskapsskillnaden inte krävas, som idag, utan dom på äktenskapsskillnad ska meddelas så snart betänketiden om sex månader har löpt ut.

innebär att domstolen måste bedöma de gärningar som den andra maken påstås ha begått. Prövningen kan förväntas innefatta bevisvärdering och bedömningar av om allvaret i gärningarna är tillräckliga för att omedelbar äktenskapsskillnad ska tillåtas. Den utpekade maken har ett befogat intresse av att inte bedömas som skyldig till gärningarna, utan att först ha fått saken prövad genom dom i ett brottmål.

Institutet instämmer i utredningens bedömning att det inte bör införas ett undantag från kravet på betänketid när det förekommit våld i äktenskapet. I stället anser institutet att betänketiden ska tas bort i samtliga fall.

Till skillnad från utredningens bedömning – att det inte framkommit tillräckliga skäl för att föreslå att ta bort betänketiden i samtliga fall – anser institutet att eftersom barnets bästa konstaterats inte har något givet svar utan beror på situationen i det enskilda fallet så är de övriga skäl som utredningen presenterar som talar för att betänketiden ska tas bort tillräckliga och övervägande.

Ovan har redan nämnts argument som talar för att betänketiden ska tas bort, däribland att äktenskap ska vara en form för frivillig samlevnad, att risken för förhastade skilsmässor har bedömts som förhållandevis liten och att forskning visar att barn ofta tar mindre skada av en skilsmässa i sig än av de påfrestningar som följer av att förhållandet mellan de vuxna är dåligt.

Ett annat skäl som utredningen själv lyfter upp som talar för att betänketiden ska tas bort är att en majoritet av de barn som föds i dag har ogifta föräldrar och att det inte finns någon liknande betänketid vid separation för sambor.

När det förekommit våld och trakasserier i en relation är en omedelbar äktenskapsskillnad principiellt viktig. Dessutom kan kravet på betänketid användas som ett verktyg för att fortsätta behålla kontroll.

Av de argument som utredningen tar upp för att behålla betänketid ifrågasätter institutet rimligheten och relevansen av en del av dem. Utredningen pekar på att en ekonomiskt svagare part gynnas av betänketiden eftersom när äktenskapet fortfarande gäller är principen om underhållsskyldighet grundad på att makarna ska leva på samma standard. Efter äktenskapsskillnad kan beslut om

underhållsbidrag fattas men då är reglerna betydligt mer restriktiva. Ett annat exempel som nämns är att möjligheten att kunna förbjuda en make att besöka den andra genom besöksförbud är enklare att få till än kontaktförbud, som kan ansökas om efter äktenskapsskillnad och som uppställer striktare krav.

Institutet anser dock att det är förlegat och ojämnt att ekonomiskt stöd och skydd mot våld och trakasserier ska vara avhängigt ett äktenskap. Tillgången till ekonomiskt stöd och skydd från våld och trakasserier ska personer kunna få tillgång till självständigt ifrån staten. Är tillgången till ekonomisk trygghet eller skyddet mot våld otillräckligt är det regelverket om ekonomiskt bistånd och kontaktförbud som behöver ändras. En person ska inte behöva ett äktenskap för att leva i ekonomisk trygghet och ett brottsoffer ska inte behöva vara kvar i ett äktenskap för att få skydd.

Som utredningen konstaterar behöver andra delfrågor kring barnets bästa vid separationer, så som vårdnad, boende och umgänge, även i dagsläget inte invänta en betänketid för äktenskapsskillnaden utan kan beslutas om av domstol omedelbart. Det finns inte heller hinder för att makarna faktiskt separerar under tiden betänketiden löper. Institutet ifrågasätter därför även att betänketiden för äktenskapsskillnad i sig har en så omfattande påverkan på barn.

Sammantaget gör institutet bedömningen att det framkommit tillräckliga skäl för att ta bort betänketiden i samtliga fall. Institutet **avstyrker** därför att betänketid fortsatt ska löpa om någon av makarna varaktigt bor tillsammans med ett barn under 16 år som står under den makens vårdnad.

9 Förskott av bodelningslott

Enligt utredningen syftar förslaget om införande av förskott av bodelningslott till att ge ett starkare skydd för den ekonomiskt svagare maken i bodelningsprocessen samt till att motverka ekonomiskt våld.

Istanbulkonventionen definierar i artikel 3.b våld i hemmet som ”varje fall av fysiskt, sexuellt, psykiskt eller ekonomiskt våld som utövas inom familjen eller i hemmiljön eller mellan makar eller partner eller före detta makar eller partner,

oavsett om förövaren delar eller har delat bostad med brottsoffret eller inte”. Ekonomiskt våld kan alltså fortgå även när relationen tagit slut och under en pågående skilsmässa. Flera aktörer har uppmärksammat att bodelningsprocessen kan utgöra en arena för ekonomiskt eftervåld. Exempelvis genom att den våldsutövande partnern använder rättssystemet till sin fördel genom att obstruera och fördyra processen.²

Trots att Sverige enligt Istanbulkonventionen förbundit sig att motverka ekonomiskt våld bedömer Riksrevisionen, som granskat statens arbete för att motverka ekonomiskt våld i nära relationer, att det idag inte bara saknas skyddslagstiftning, utan även att lagstiftningen i vissa fall underlättar för ett våldsutövande.³

Med förskott av bodelningslotten kan den ekonomiskt svagare maken skyddas. Dels kan förskottet användas för att betala det förskott som en bodelningsförrättare normalt kräver, vilket i sig möjliggör för att en bodelning faktiskt kommer till stånd. Att en bodelning slutförs är av stor vikt i relationer där våld förekommer då processen ofta innebär en förlängning av den våldsutsattas kontakt med våldsutövaren, vilket kan möjliggöra för våldet att fortgå.⁴

Som utredningen nämner skulle införandet av förskott av bodelningslott dessutom underlätta i ordnandet med ett stadigvarande boende. Efter en separation tenderar män i mycket högre utsträckning att bli kvar i det gemensamma hemmet medan kvinnor lämnar, främst till ett hyrt boende.⁵ Används förskottet av bodelningslott som utredningen förutsett kommer det i praktiken innebära att förutsättningarna att ordna med ett stadigvarande boende stärks, särskilt för kvinnor. Vilket även skulle gynna eventuella barn.

² Riksrevisionen, 2025:6, s. 40 f.

³ Riksrevisionen, 2025:6, s. 59.

⁴ Riksrevisionen, 2025:6, s. 40 f.

⁵ Jämställdhetsmyndigheten, Underlagsrapport 2025:1, s. 7.

Effekterna av förslaget stöds av FN:s kvinnorättskommitté som uppmanar stater att säkerställa tillgången till lämpliga bostäder vid äktenskapsupplösning.⁶

Institutet anser att förslaget har potential att minska ojämlikheter mellan kvinnor och män samt motverka ekonomiskt våld och **tillstyrker** därmed förslaget.

12 En tidsgräns för bodelningsförrättningen

Av utredningen framkommer att en bodelning ofta kan ta lång tid, vilket kan bero på komplicerade utredningar men också på att en make obstruerar förrättningen. Som nämnts kan ekonomiskt eftervård i ett äktenskap bestå i att använda civilrättsliga processer för att utöva kontroll, till exempel genom att förhåla en bodelning. Riksrevisionen redogör i sin rapport om statens instanser mot ekonomiskt våld att en förhållning av processen utgör en taktik för våldsutövaren att utarma den ekonomiskt svagare maken och att en utdragen process innebär att den våldsutsatta tvingas riskera att möta sin förövare under en längre tidsperiod, något som kan möjliggöra att våldet och kontrollen fortgår.⁷ Utsatta kan exempelvis få sitt kapital låst i en bostad när en bodelning förhålas.⁸

Institutet delar utredningens bedömning att en tidsgräns kan vara ett av flera verktyg som tillsammans bidrar till snabbare förrättningar, vilket är av vikt för att motverka eftervård. Institutet **tillstyrker** därför förslaget.

15 Förbättrad ersättningsgaranti

Ersättningsgarantin är en förutsättning för en ekonomiskt svag make att få till stånd en bodelning i äktenskap där den maken inte har råd att betala förskott till

⁶ FN:s kvinnorättskommitté, General recommendation on article 16 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (Economic consequences of marriage, family relations and their dissolution), 30 oktober 2013, UN Doc. CEDAW/C/GC/29, punkt 47.

⁷ Riksrevisionen, 2025:6, s. 40 f.

⁸ Riksrevisionen, 2025:6, s. 59.

en bodelningsförrättare och den andra maken vägrar att medverka till bodelningen.

Möjligheten för en make att erhålla ersättningsgaranti är idag begränsad eftersom gränsvärden som tillämpas för att erhålla garantin, det vill säga värdet av makens andel i boet och makens inkomst, varit oförändrade sedan 1997. På grund av utvecklingen av prisnivån sedan slutet av 1990-talet innebär det i praktiken att möjligheten att erhålla ersättningsgarantin tillfaller långt färre än vad de gjorde när reglerna infördes. Skyddet för den enskilde har i realiteten försvagats.

Institutet ser därför positivt på utredningens förslag att indexera gränsvärdena i förhållande till den generella prisutvecklingen med effekten att ersättningen når fler i behov av ersättningsgaranti. Förslaget är i linje med bland annat artikel 6.1 i Europakonventionen avseende tillgång till rättshjälp.

Även förslaget att ersättningsgarantin, under särskilda förhållanden, ska kunna tillfalla båda makarna anser institutet är positivt. Till skillnad från dagens ordning skulle det innebära att båda makarna har möjlighet att få rätt till ersättningsgaranti när båda makarna har begränsat med tillgångar, inte bara den make som först ansöker om ersättningen. En ordning som tar hänsyn till att det kan finnas ett behov av ekonomiskt stöd inte bara för en av makarna i äktenskapet får anses vara i linje med artikel 16.c i kvinnorättskonventionen som fastställer samma rättigheter och skyldigheter för kvinnor och män i äktenskap och dess upplösning.

Mot bakgrund av ovan **tillstyrker** institutet förslaget.

Ärendets handläggning

Detta remissvar har beslutats av direktören Fredrik Malmberg och föredragits av juristen/utredaren Cecilia Sandqvist. I den slutliga beredningen har även juristen Anna Nilsson och ställföreträdande direktör samt tillförordnad chef för enheten utredning och analys Charlotte Palmstierna deltagit.

Fredrik Malmberg

Direktör